

והגע עצמך בעיר שבתיה קטנים ורחובותיה רחבים וכי נדון אותה כבקעה גם לפי סברתו כיון שרוב השטח כבישים.

לכן אין לפקפק במה שכתבתי לע"ד עצה איך לתקן צורת הפתח שעל הכביש. מיהו לא כתבתי אלא לתקן מכשול הקיים אבל לא לעשות כן לכתחילה כיון שרחוק שיחזיקו צורות הפתח כראוי וגם בקלות מתקלקלות בשנת כיון שעוברות

מעל הכבישים ונמצא המשק בלי היתר טלטול, ועוד הארכתי [סימן יט] בחשש רשות הרבים שעל הכביש שאז אין מועילות צורות הפתח, ואף שהמלצתי על זה אינו מן הראוי להכניס עצמו לכתחילה לסמוך על מעוט הפוסקים במה שאין צורך כל כך. לכן אני מסכים אתו שאל יתיר באזורו.

יהודה הרצל הנקין

רב אזורי

סימן כא

הערות בהלכות ערובין בספר אחד והאם יש דין שיירא בישוב

ב"ה, ו' תמוז תשל"ז

לרב אחד

רק את התרוץ הראשון עיי"ש ומוכת שאינם סוברים כתרופ השני, ואם כן היאך פסק כשלחן ערוך להתמיר בערובין כתרופ השני, אלא על כרחך כיון שממילא הרמב"ם ודעמיה פוסלים לכן אין להקל אלא לפי דעה מבוררת, וכיון שלפי התרוץ השני בתוספות וברא"ש אסור כל שכן שאין דעתם ברורה להתיר ולכן לא מהני מה שנמצא תרוץ ראשון ודעת הרשב"א להתיר. הוא הדין לדידן בחוטי חשמל מן הצד אין רשות למורה להתיר בצורת הפתח בקולא שאינה מוסכמת על דעת האחרונים ומה עוד שנהגו שלא לסמוך עליה, אלא אם כן בפרצות י' אבל לא מד' רוחות אפילו בשעת הדחק.

בפרט מה שכבודו לא הסביר בשום מקום מהי שעת הדחק נתן מקום לבעלי בתים וגם רבנים להכשל כמו שהיה לי נסיון בענינים כאלה שבמקום שעליהם לברר האם הדבר מותר צריך אתה להוכיח להם שהדבר אסור, ואינה נקראת שעת הדחק לע"ד בענין זה אלא כשאי אפשר בשום פנים לתקן באופן אחר.

עוד כתב בהערה שהשלחן ערוך כתב שדוקא במקום שיש בו דיורים כגון בעיר אפשר לעשות צורת הפתח עכ"ל. אבל אין זה לשון הטור שלחן ערוך והרא"ש אלא חצר ומבוי שיש בהם דיורים, וכן הגיה בעל מלא הרועים בתוספות וכן מצאתי ברבנו ירוחם שכתב כן בשם התוספות. ולמה לא כתבו בעיר

קבלתי את ספרו קובץ הלכות ערובין בהשאלה מידידי ר' חיים נ"י מנתיבות. נא לשלוח לי עותק אחד ואשלח מחירו.

ברם יש לי כמה הערות:

מה שכתב כבודו להקל בשעת הדחק בצורת הפתח על ידי חוטי חשמל מן הצד כדעת שו"ת שואל ומשיב, לע"ד אין סומכים על קולות אלה אלא בפרצה יותר מ"א אמות וכדומה שנשאר עומד מרובה על הפרוץ מד' רוחות שלא על ידי חוטי חשמל. אבל כשכל הרוחות ניתרות על ידי חוטי חשמל מן הצד אפילו בשעת הדחק אין להתיר כיון שבלאו הכי דעת הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והכלבו וכן נראה דעת הריטב"א לפסול בצורת הפתח מד' רוחות, ומעין זה כתב בשו"ת חלקת יעקב חלק א' סימן ר' אות ד' עיי"ש. ויש להוכיח ממה שבשלחן ערוך אורח חיים סימן שס"ב סעיף י' פסק שאינה מועילה צורת הפתח מד' רוחות אלא בחצר ומבוי שיש בהם דיורים, והלא אין זה אלא התרוץ השני ברא"ש סימן י"ג ובתוספות בדף י"א עמוד א' אבל לפי התרוץ הראשון גם בשיירא ובפסי ביראות מהני מד' רוחות על פי דין, ועוד שרוב הראשונים לא הביאו כלל את דברי התוספות האלה והרשב"א והריטב"א הביאו

או בעיר שיש בה דיורים, אלא כוונתם שאפילו בעיר אלא שאין בהיקף דיורים לא מהני צורת הפתח מד' רוחות, וכגון במגרש בתוך עיר שאין לה חומה והיקף המגרש בצורת הפתח לא מהני כל שאין דירתו בהיקף המגרש ממש כמבוי וכחצר. וטעמם פשוט לפי מה שכתב הלבוש שהתירו במבוי וחצר כיון שאדם דר בתוכם ורגילות לעשות לו הרבה פתחים והובא במשנה ברורה סעיף קטן ג' וכמו שמצינו שענין צורת הפתח תלוי ברגילות בדף צ"ד עמוד ב' פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, וזה שייך רק במקום שהוא דר בו ממש ולא במגרש נפרד אפילו בעיר. וכתבתי לרב אחד [סימן יח] שהוא מוכרח ממקומו שלמדו דין זה ממה שאינה מועילה צורת הפתח בשיירא ופסי ביראות, ובשיירא הו' דיורים בתוכה אבל אינה קבועה ופסי ביראות מקרי קבועים כמו שהוכחתי בס"ד מכמה מקומות אבל אין דיורים בתוכם, ולכן בעיני תרתי קבוע ודיורים בתוכו וזהו שכתבו חצר ומבוי שיש בהם דיורים. ואולי כבודו כוון לזה במה שכתב כגון בעיר אפשר לעשות צורת הפתח וכוונתו מסביב לעיר וממילא יש בהיקף דיורים ומותר, אבל היה לו לפרש יותר וגם לע"ד היה צריך להביא דין זה בגוף הספר ולא בהערה, פוק חזי באלה שרוצים לעשות צורת הפתח נפרדת על הכביש המחבר בין כמה ישובים שהם צריכים לדין זה.

עוד הביא ציורים של כמה אופני צורת הפתח, ונראה להוסיף עמוד שתקע מסמר בצדו ועל המסמר קשר חוט בקו ישר עם המסמר שהוא כשר כי על ידי המסמר הוי כאילו נכנס לתוך העמוד וממילא העמוד מתחתיו ואינו נקרא מן הצד. כן פסק הגאון מו"ז זצלה"ה, ושמעתי מהרב המפקח על ערובין במשרד הדתות שהוא תקון חשוב למעשה ובמיוחד כשצריך לתקן צורת הפתח לפני שבת ואין שהות להשיג סולם להגיע לראש העמוד.

עוד כתב בענין שיירא שאין הבדל אם האנשים באמת נמצאים בדרך או שהם נמצאים במקום ישוב קבוע תמיד נחשבים שלשה אנשים או יותר לשיירא עכ"ל. כבודו לא ציין מקור לזה ולע"ד לא היה לו לסתום בדבר שאינו מפורש לא בשלחן ערוך ולא בנושאי כליו ואפילו אם דינו אמת. אולם מה דפשיטא ליה מספקא לי בפרט אם כוונתו לאמר

שאפילו אנשי ישוב קבוע יכולים להקיף ישובם במהיצות גרועות כל צרכם כל שאינם משאירים בית סאתיים פנוי, שאף שכן משמע לכאורה מהאשכול שלא הזכיר לשון שיירא כלל ובסמוך אביא דברי הרשב"א והריטב"א וכו' אי"ה, אבל מסתימת האהרונים לא משמע כן. ובפרט לפי מה שכתב כבודו שדעת הבית יוסף היא שנותנים לכל אחד בית סאתיים לפחות לפי חשבון נפשות, אם כן איך סתם בסימן שס"ב סעיף ה' שמחיצת שתי וכו' מותר אפילו ליחיד בישוב עד בית סאתיים, היה לו לאשמענין רבותא טפי שבישוב שהוקף במחיצות גרועות מונים בית סאתיים לפי הנפשות וכולל גם הנשים שהרי לא נסתפקו אלא בקטן אבל נשים פשיטא דמצטרפן כמו שכתב במשבצות זהב סעיף קטן ב' עיי"ש, ומה שנסתפק בג' בשדה אינו שייך בישוב, ועל פי רוב כל ישוב יהיה מותר בהיקף מחיצות גרועות לפי חשבון זה. איברא מה שכתב כבודו בפשטות שדעת הבית יוסף היא כן גם בזה לא דק, שלא כתב כן בפרוש בשלחן ערוך, ואפשר שרק בג' אנשים אומרים כן ולא יותר לדעת המרדכי שהרי בבית יוסף כתב דבריו בתרי בבות עיי"ש ועיין בערוך השלחן ואכ"מ.

והנה בגמרא בדף י"ז עמוד א' הביאו לשון המשנה בדף ט"ז וחכמים אומרים אחד משני דברים, והקשו היינו תנא קמא ותרצו איכא בינייהו יחיד בישוב עכ"ל הגמרא. ורבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה ותנא קמא כולם דברו במדבר בלבד כמו שנראה בגמרא וברש"י וברבנו חננאל, ולכן מדקאמר איכא בינייהו יחיד בישוב משמע שרק ביחיד בישוב באו להוסיף, שאם לא כן למה לא אמרו בסתם איכא בינייהו בישוב ונשמע ממנו שבאו להוסיף בכל אופן בישוב. וכן משמע ברי"ף שרק בדין יחיד בישוב באו להוסיף, לפי מה שהראב"ד הובא ברשב"א הבין דבריו שתנא קמא כלל וכלל לא התיר בישוב אפילו עד בית סאתיים, שכתב הרי"ף דרבנן בתראי סברי דיחיד בישוב שרי לטלטולי בתוך מחיצות של שתי וערב כדין המדבר וכו' עכ"ל וממה שלא כתב אפילו יחיד בישוב משמע שהדין הוא ביחיד דוקא. ומה שהקשה הרשב"א איך יסבור לתנא קמא לפסול אפילו בית סאתיים, לע"ד לפי מה שכתב ברבנו יהונתן שמחיצת שתי וערב חזקה ובריאה ויכולה

רבנן קמאי מודו שאפילו בישוב נותנים להם כל צרכם וכדאמרין בהדיא דיחיד בישוב בלחוד איכא בינייהו הלכך אליבא דהלכתא אין הפרש בין ישוב למדבר עכ"ל עיי"ש. ויש להבין מה הכריחו לפרש שגם רבנן קמאי מודו בישוב עד בית סאתיים ליחיד וכל צרכם לרבים שלא כפרש"י בדבור המתחיל איכא בינייהו, שמה שהוקשה לריטב"א שאמרו ליחיד בישוב ומשמע שרק ביחיד נחלקו, נהי שהקשיתי כן גם כן והוא סיוע למה שכתבתי בדברי הרי"ף למעלה וכהבנת הראב"ד, על כל פנים יכול לאמר לדעת רש"י כמו שכתב הרשב"א שאפילו בישוב ואפילו ביחיד קאמר ולכן שפיר היה לו לריטב"א לפרש גם לדעתו שרבנן קמאי התירו בישוב עד בית סאתיים בין ליחיד בין לרבים ושרבנן בתראי התירו כל צרכם אפילו ליחיד.

ונראה לי שיש לריטב"א שיטה אחרת בגמרא והוא מפרש שמה שהתירו בישוב מיירי בהולכי דרכים הלנים במקום ישוב ולא במדבר ולשונו דאליבא דהלכתא אין הפרש בין ישוב למדבר עכ"ל לעולם בהולכי דרכים מיירי, וכן משמע ברבו הרשב"א בספר עבודת הקודש בשער השלישי אות ג' שיירא שחנתה בין ביישוב בין במדבר וכו' עכ"ל הרי לעולם מיירי בשיירא שחנתה, וסיים נותנים להם כל צרכם. ולזה הסברא נותנת שכיון שהם שיירא מה לי במדבר מה לי בישוב לעולם אין להם פנאי להקיף כל צרכם במחיצות מעולות ולכן התירו להם בגרועות כדין המדבר ממש, ורק ליחיד פסקינן כרבי יוסי ברבי יהודה דקאי אבוה בשיטתיה ולא הותר לו אלא בית סאתיים בלבד כשהיחיד בישוב כמו במדבר. וכן יש לפרש לשיטת רש"י, וראיה מדף צ"ג עמוד א' בדבור המתחיל ג' קרפיות זה בצד זה שפרש"י כגון שהיו מהלכין בדרך וכו' עיי"ש וכן לשון הריטב"א והמאירי ואם כן רק בהולכים בדרך מיירי אבל בישובם הקבוע לא. ואף על פי שרבנן יהונתן משמע שמיירי בדר קבוע בישוב שהרי הזכיר שדהו עיי"ש, אכן הוא בא לפרש את הרי"ף ואין הכי נמי הרי"ף מיירי אפילו בדיירים קבועים ולכן לא התיר אלא עד בית סאתיים אפילו לרבים וכמו שכתבתי למעלה בישוב. ורק הריטב"א לא ניחא ליה לפרש כרש"י וכרשב"א שרבנן קמאי חולקים גם בשיירא בישוב, שכיון שעוסקים בהולכי

לעמוד הרבה הא של שתי או ערב לחוד אינה מתקיימת הרבה, יש לאמר שהרי"ף סבירא ליה בדעת תנא קמא שלא התירו לקובעה בישוב כיון שסופה להנטל וכמו שמצינו באינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שאפילו כשאין רוח פסולה. אבל דעת חכמים בתראי היא שאינה פחותה משלא הוקף לדירה ועוד כמה ענינים, שכל שמדין תורה נקראת מחיצה שרי לטלטל בה לפחות עד בית סאתיים ליחיד וכן לרבים בישוב דומיא ליחיד עד בית סאתיים ככל מחיצה רעועה.

וניחא מה שהקשו האחרונים היאך פסק הרי"ף הלכה כבתראי והלא לדעת חכמים מותר ליחיד ולרבים כל צרכם ואין כן הלכה, עיין בהגהות הב"ח וחדושי מהרמ"ז שעל הרי"ף ועיין ברש"ש שהקשה כן על הרי"ף והרא"ש שפסקו כרב נחמן בשם רבנו שמואל ופסקו כחכמים בתראי והפסקים סותרים. אלא בודאי כל מה שהוסיפו חכמים בתראי הוא להכשיר מחיצת שתי וערב לכל הפחות לבית סאתיים, מה שאין כן לדעת תנא קמא שלא הכשיר בישוב כלל כמו שהבין הראב"ד בדעת הרי"ף ומטעם שכתבתי, שכיון שנמצאים בישוב ואינם דחוקים לא הותר להם כלל ברעועות כאלה לדעת תנא קמא דויל בתר טעמא דרק במדבר הכשירו, ובאו חכמים בתראי והכשירו על כל פנים כשאר מחיצות רעועות אבל לא לתת בישוב כל צרכם לא ליחיד ולא לרבים כי אין סברה לאמר כן. ועוד שבמדבר לא נחלקו הדעות אלא האם להתיר כל צרכם או בית שש או אם להתיר רק בית סאתיים אבל מחלוקת יתרה מזו לא מצאנו, ולמה לאוקים מחלוקתם בישוב באלה אומרים כלל וכלל לא ואלה אומרים אפילו עד כדי כל צרכם אלא בודאי לא נחלקו כל כך. ומה שכתב הרי"ף כדין המדבר עכ"ל כוונתו שמותרים לטלטל בתוכו כמו שמותר לטלטל במדבר ומיירי בעיקר היתר טלטול, אבל לא בשעור טלטול כל צרכם כמו במדבר שאם כן תקשה קושית הרש"ש.

ובריטב"א נראית שיטה אחרת, שבתחילה כתב שלרבנן קמאי מתיירין ליחיד בישוב עד בית סאתיים ומשמע שהוא הדין לרבים בישוב עד בית סאתיים שהרי רבנן קמאי לא מחלקים בין יחיד לרבים, ולבסוף הביא שיטת רש"י שלרבנן קמאי לא דברו בישוב כלל, ושוב סיים שבשיירא אפילו

דרכים הלנים בישוב מה טעם יש לרבנן קמאי להחמיר בזה כי בודאי רבים צריכים ליותר מבית סאתיים ולכן רק ביחיד החמירו, ואפשר מטעם שאינו מחזי כל כך כהולך דרך או מטעם אחר, ובאו חכמים בתראי לאמר שגם ביחיד דנים ההולך בדרך הנמצא בישוב כדין הנמצא במדבר ונותנים לו כל צרכו.

ועוד עיין בחדושי המאירי למסכת ערובין דף י"ז שפרש לשון ישוב שהוא שדה הסמוך ליישוב עכ"ל וכן כתב בדף צ"ג, ולפי זה אינו עוסק בתוך הישוב עצמו אלא במקום ארעי ואתאן גם לרבנו יהונתן הנזכר. ועיין שם בהערות בסוף הספר שיש למאירי דרך אחרת בהסבר הסוגיא ובפרוש הרי"ף.

היוצא ממה שכתבתי שאין שיטה שלרבו דיירים קבועים יהיה דין שיירא, שאם מהרי"ף והרא"ש לא התירו גם לרבים יותר מבית סאתיים ואם מהרשב"א ורש"י והריטב"א מיירי בהולכי דרכים הלנים בישוב, וכל שכן לחדושי המאירי שפרש שישוב הוא שדה הסמוך ליישוב ומקום לינה ארעית. וכתבתי

לפום ריהטא ולא מפני שמדמינן געשה מעשה אלא מפני שסתימת השלחן ערוך ונושאי כליו והחיי אדם שהשמיט דיני שיירא לגמרי והערוך השלחן והמשנה ברורה ואחרים כולם שלא כדברי כבודו שלא אשתמיט לאחד מהם לפרש כדבריו*, ולכן הארכתי בענין ואם יכתוב לי מקורו אוכל לדון בו.

מכל האמור נראה לע"ד שלא טוב עשה שלא כתב אוהרה לקוראים שלא לסמוך על ספרו למעשה ויצריכים לפנות בכל ענין לרב הבקיא בהלכות ערובין וכמו שנהגו כותבי כל הקצורים לכתוב כן, ובפרט שספרו מיועד לבעלי בתים גם כן ורבה המכשלה בעיני ערובין כידוע. ומה עוד שבהרבה דברים נראה שהכריע מדעתו ואין כל הדעות שוות כמובן. כעת עיינתי רק בחלק מספרו וכתבתי מה שנראה לע"ד וישר כוחו לאורייתא.

יהודה הרצל הנקין

רב אוורי

* (הנ"ה) ובחזון איש הלכות ערובין סימן י"ג אות ד' כתב בקצרה שדין רבים בישוב כדין יחיד.

סימן כב

עוד בדין שיירא בישוב

בי"ה, כ"ח תמוז תשל"ט

לרב אחר

שיש לו סאתיים בישוב וכמו שציין שם לסימן שס"ב, וכן בפרי מגדים כתב שגם ליחיד בביתו הדין כן ומיירי בבית סאתיים, אבל לא הזכירו אצל שיירא שיהיה הדין כן אפילו בביתם לתת להם כל צרכם. וכן מה שהביא בשער הציון תמיהת התוספת שבת על העולת שבת הוא גם כן בענין יחיד בישוב כי העולת שבת כתב שאסור גם עד בית סאתיים ליחיד בישוב והשיגו עליו האחרונים, אבל מדין שיירא בישוב לא הזכיר כלום. ולא הוצרכתי להעתיק דברים אלה אלא מפני שכבודו כתב כאילו שאני בא לחדש דבר ולהוציא את הדין ממשמעותו וחילו מכמה משמעויות ראשונים שאכתוב בהם להלן, אבל בעיקר הענין איך התעלם מהשלחן ערוך והאחרונים, ומה שיש לו קושיות מאן דלא

אין לכבודו תלונה עלי כי אם על השלחן ערוך ונושאי כליו, כי בסימן ש"ס סעיף א' כתב יחיד ששבת בבקעה והקיף מחיצות גרועות וכו' ואם הם ג' ישראלים חשובים כשיירא עכ"ל וכולו עוסק בבקעה, ובסימן שס"ב סעיף ה' כתב בכל עושים מחיצה וכו' בין של ערב לבד וכו' ומותרים עד סאתיים אפילו ליחיד ביישוב עכ"ל, ואין זכר לכך שיהיה דין שיירא בישוב לא בטור ובמחבר ולא במפרשיהם. ומה שכתב במשנה ברורה בראש סימן ש"ס יחיד ששבת בבקעה ה"ה דאפילו במקום ישוב גם כן מותר עד סאתיים עכ"ל הלא מדבר ביחיד